

ALDUS SPRAK...

COMPONEREN KUN JE LEREN

*Aldus sprak... is een podium in Luister voor meningen, analyses en aanverwante uiteenzettingen over (klassieke) muziek. Een betoog voor de rubriek moet, vlam, uit het hart komen. Op zoek naar begeestering, verbinding. Aldus sprak... kan ook een oproep zijn, iets aan de kaak stellen, stof tot nadenken geven. Aflevering twee is voor **ANNE-MAARTJE LEMEREIS**, de nieuwe Componist des Vaderlands.*

Tekst: ANNE-MAARTJE LEMEREIS

Foto's: WOUTER VELLEKOOP, BORIS LEMEREIS, NICHON GLERUM EN WIKIMEDIA COMMONS

Ik ben 4,

*het is winter en op het plafond zit een mug. Dat is raar!
Tot nu toe heb ik alleen in de zomer muggen gezien. Ik
zet mijn verbazing om in een liedje. Een lekker rijmpje
met bijbehorend melodietje.*

*Een mug op het plafonnetje
Wat doet die mug daar?
Een mug in de winter
Dat is wel een beetje raar*

*Ik herhaal het keer op keer. Ik proef de woorden en tonen.
Het klinkt lekker en het voelt lekker, dus blijf ik het
zingen. Mijn moeder hoort het, ook keer op keer. Ze
besluit mijn liedje op te schrijven op een grappig hoekig
papier; het soort papier dat je in een schootharpje kunt
schuiven. Als ik de snaar pluk waar een bolletje staat,
klinkt mijn eigen melodietje. Zo schrijf ik mijn eerste
compositie in de winter van 1994. Mijn officiële opus 1.*

Als je je inschrijft bij de plaatselijke muziekschool kun je kiezen voor alle instrumenten: van piano tot elektrisch gitaar en van saxofoon tot zang. Je kunt zingen in een koor, je kunt op musical- of toneelles, jazzdans of ballet. Je kunt een schildercursus volgen, creatief schrijven, pottenbakken en nog veel meer, maar componeren staat maar zeer zelden op de cursuslijst. Waarom is dat toch? Valt componeren dan niet aan te leren? Hoe leren componisten het dan?

ER WAS NIETS EN JE MAAKT IETS

Ik ben 11 en mijn pianojuf Maud vraagt of ik mee wil doen aan de compositiewedstrijd van het Nederlands Blazers Ensemble. Ik heb geen idee wat dat is, maar als ik iets mag componeren, ben ik daar absoluut voor te porren. Ik schrijf een pianostuk. Mijn juf zegt over een van de muzikale thema's: 'Ik wou dat ik dat had geschreven' en ik weet nog altijd precies over welke maten die opmerking ging. We filmen mijn muziekstuk - we mogen daarvoor de grote zaal van de muziekschool gebruiken, wat ik heel speciaal vind - en sturen het in. Niet veel later later hoor ik dat ik ben geselecteerd en mijn eigen

*De zojuist
aangetreden en
de vertrokken
Componist des
Vaderlands:
Anne-Maartje
Lemereis en
Martin Fondse.*

compositie mag spelen met het Nederlands Blazers Ensemble in de Grote Zaal van het Concertgebouw in Amsterdam. Het is een overweldigende ervaring, zowel muzikaal als productioneel. Ik voel me fantastisch op dat podium, in dat prachtige gebouw, met die geweldige musici om me heen. En daarna... daarna val ik in een zwart gat. Alles wat ik in mijn eentje aan de piano schrijf, klinkt zoveel minder goed dan met die mooie groep blazers om me heen. Hoe kan ik ooit weer bij dat geluid en dat gevoel komen?

Als je op (klassieke) muzikles zit – jong of oud en op een muziekschool of op een conservatorium – besteed je het overgrote deel van je tijd aan het spelen van de noten die een ander bedacht heeft. Prachtige noten, maar niet jouw noten. Je kunt proberen om ze te eigen te maken, maar écht van jou zullen ze nooit worden.

Tot het moment waarop je zelf iets componeert en ervaart hoe het voelt als iets echt helemaal van jou is. Ik heb er nog geen betere term voor gevonden, dus tot die tijd noem ik het creatief eigenaarschap.

Je traint je muzikale voorstellingsvermogen: er was nog niets en jij maakt iets. Je leert in structuren denken: hoe begint of eindigt mijn stuk? Welke stukjes wil ik eventueel herhalen? Hoe doen andere componisten dat? Je moet actief nadenken over de dynamiek en articulatie en je ervaart als maker hoeveel tijd en moeite er zit in het bedenken van alle details waar je misschien in een bestaande partituur weleens achteloos overheen leest. Vanuit deze ervaring kunnen al die noten die al bestaan ook dichterbij je komen, simpelweg omdat je de maker ervan beter begrijpt.

ZONSOPKOMSTEN TELLEN

Ik ben 12 en ik zit in de brugklas. Alles is nieuw en we moeten elkaar nog leren kennen. Halverwege het schooljaar gaan we met de hele klas een toneelstuk instuderen en uitvoeren. Voorafgaand aan dit proces mogen we op een briefje schrijven welke rol we zouden willen spelen. Ik wil geen rol spelen. 'Ik zou graag de muziek schrijven'

Een 11-jarige Anne-Maartje bij het Nieuwjaarsconcert van het Nederlands Blazers Ensemble en de VPRO.

'Als je leesgeeft aan jonge kinderen en je vraagt ze iets te componeren, gaan ze er zonder aarzelen mee aan de slag.'

schrijf ik op. Die avond belt mijn mentor me thuis op: een uitzonderlijke actie die meteen voor zenuwen mijnerzijds zorgt. 'Kan jij dat? De muziek maken?' 'Ja', antwoord ik. En daarmee is de zaak beklonken. Ik schrijf liedjes die we met de hele klas meerstemmig instuderen, ik schrijf tussenspelen die ik zelf op de piano speel, ik schrijf iets voor piano en twee violen, want twee klasgenootjes spelen viool, en ik schrijf liedjes die solo gezongen moeten worden door de klasgenoten die dat willen en durven. Ik leer op deze manier – zonder dat ik het doorheb – om te schrijven voor andere instrumenten dan het mijne, om in gesprek te gaan met mijn uitvoerders over hun wensen en mogelijkheden en om de muziek volledig toe te passen op het verhaal van het toneelstuk. Mijn klas doet vol overgave en zonder enig tegensputteren mee. Niet alleen dat jaar, maar mijn hele middelbareschooltijd, bij elk toneelstuk.

Het Ragazze Quartet.

Als je lesgeeft aan jonge kinderen en je vraagt ze om iets te componeren, gaan ze er zonder aarzelen mee aan de slag. Ik leer hun muzikale taal kennen via hun eigen muziek en weet daarna veel beter hoe ik ze verder kan helpen op hun muzikale pad. Sommigen maken variaties op stukjes die ze op hun eigen instrument geleerd hebben, anderen lenen vol overgave – en niet gehinderd door enige notie van auteursrechten – bestaande melodieën uit films of games. Of ze gaan op ontdekkingsstocht en schroeven hun instrument zowat uit elkaar. Elke keer opnieuw word ik verrast door de betoverende eigen klanktaal die velen van hen laten horen.

Elke aanpak is even leuk en goed en belangrijk. Het enige wat ik hoeft te doen, is ze aanmoedigen, wijzen op mogelijkheden binnen hun idee waar ze misschien zelf nog niet aan gedacht hebben en ze andere nieuwe muziek laten horen om ze te inspireren (oké, en eindeloos hun belachelijk complexe ritmische vondsten transcriberen, tot het moment dat ze zelf geoefende notatie-experts worden, maar dat geheel terzijde). Die voorbeelden van nieuwe muziek worden overigens ook met groot gemak geabsorbeerd.

Tijdens een concert van Garth Knox' *Satellites* door het Ragazze Quartet zaten de jonge componisten op het puntje

van hun stoel mee te tellen hoeveel zonsopkomsten ze al hadden gehoord. En heel recent nog, tijdens het luisteren naar *Aria* van John Cage tijdens een compositieworkshop, zat een 11-jarige ingehouden te giechelen. Na afloop van de les vroeg hij of we hem de link van dat ene leuke stuk wilden mailen.

MIKROKOSMOS VOOR STRIJKKWARTET

Ik ben 19 en ik studeer klassiek piano aan het conservatorium. En hoewel ik me daar in het gebouw, tussen de studenten en in alle andere lessen meteen thuis voel, verlies ik alle plezier in het pianospelen. Ik ben gewend aan de discipline, dus ik zet mezelf plichtsgetrouw zes uur per dag aan mijn instrument, maar ondanks de muziek mis ik de creativiteit. Er is in mijn les geen ruimte voor eigen muziek. Eigenlijk zelfs niet voor hedendaagse muziek. Ik mag een Sonatine van Pijper spelen als zoethoudertje, maar meestal komen we daar in een les niet meer aan toe. Ik wil niet weg uit de studie, maar wel van de piano. Ik barst in tranen uit bij een theorie docent en die zegt: 'Je bent ook veel te creatief voor deze opleiding!' Gesteund door die opmerking heb ik een gesprek met mijn tutor en zij vraagt: 'Is er iets anders wat je kan?' En zo doe ik uiteindelijk dan toch auditie voor de compositieafdeling en daar, in die lessen, gaat een wereld voor me open. Ik leer zo ontzettend veel nieuwe muziek kennen en hoewel in het begin mijn oren af en toe klapperen, voel ik me meteen als een vis in het water.

Als je naar het conservatorium gaat om piano te studeren en je bij binnenkomst zegt: 'Hoi, ik heb nog nooit pianoles gehad, maar ik wil graag pianist worden', word je heel vreemd aangekeken. De meeste auditanten hebben al jaren les.

Vaak al vanaf zeer jonge leeftijd. In de compositieafdeling kijkt niemand ervan op als je komt auditeren zonder ooit een compositieles gehad te hebben. Ik had weliswaar veertien jaar pianoles achter de rug toen ik toelating deed voor de compositieafdeling, maar ik had nog nooit in mijn leven een compositieles gehad.

Veel van de dingen die we in de compositieles leerden, gingen over ons eigen werk: je brengt een stuk mee en daar ga je over in gesprek. De docenten deden suggesties, die herkauwden we thuis en dan besloten we zelf wat we wel en niet toepasten. Maar een deel van de lesstof was ook techniek: schrijf een stuk waarin je alleen het interval de kwart gebruikt, arrangeer een stukje uit Bartóks *Mikrokosmos* voor strikkwartet, schrijf een stuk in de octotonische ladder, zet Messiaens *Le Merle Noir* om naar koorzetting. Ik vond die opdrachten fantastisch en ik dacht: dit had ik ook jaren eerder al kunnen oefenen. Het was concreet, leuk en creatief.

*Le Merle Noir. Anders gezegd: de merel.
Deze is overigens niet van Olivier Messiaen.*

CHEERLEADER VAN DE COMPOSITIE

Ik ben 34 en ik mag bijna dagelijks meekijken in het compositieproces van anderen. Ik heb gesprekken met mijn compositiestudenten op het conservatorium, maar ook de theoriestudenten werken allemaal aan compositieopdrachten. Veel werk – dat zullen ze allemaal beamen – maar de meeste maken er ook steeds meer werk van, omdat ze merken hoe leuk het is en hoeveel het ze oplevert. Ik ontmoet honderden jonge componistjes per jaar en word elke keer weer omvergeblazen door hun originele ideeën, door hun creatieve invalshoeken, door de manier waarop ze zich razendsnel ontwikkelen in het componeren en door de wijsheid waarmee ze over hun eigen, maar vooral ook elkaars muziek spreken. En dan zijn er natuurlijk ook de volwassen amateurcomponisten, zoals de fagottist uit mijn orkestje die pas geleden besloot haar jeugd-droom na te jagen en toch eens te gaan componeren. Haar stuk staat momenteel op onze lessenaars.

Voordat ik aan mijn conservatoriumopleiding begon, had ik nog nooit compositieles gehad, maar wel altijd al gecomponeerd. Of liedjes geschreven. Of hoe je het maar wilt noemen. Ik werd daar altijd in gesteund en gestimuleerd door zowel mijn ouders als mijn docenten en nog vele anderen die me onderweg stonden aan te moedigen. (Er waren ook wel een paar minder bemoedigende mensen op de route hoor, maar van dat beetje weerstand ben ik in ieder geval niet slechter geworden). En tijdens mijn opleiding begon tot me door te dringen hoe uitzonderlijk veel geluk ik gehad heb met de support die ik vanuit allerlei hoeken ervaren heb.

Dus nu, vanuit mijn functie als componist, docent en zeker ook als Componist des Vaderlands, wil ik niet alleen de cheerleader van de aanstormende generatie jonge componisten zijn, maar vooral echt iedereen – jong en oud – luidkeels aanmoedigen om de componist in zichzelf te gaan ontdekken. Mijn yell? Componeren kun je leren! «

*Jong geleerd, oud gedaan:
Martin Fondse en
Anne-Maartje Lemereis
verkennen het klavier met
een aanstormende pianist.*